

NORANTA ANYS D'ESTUDIS D'ECONOMIA A CATALUNYA I LES PERSPECTIVES A LES PORTES DEL SEGLE XXI

Jordi Pasqual

En començar aquesta exposició podríem recordar que en el grup dels primers membres de l'Institut d'Estudis Catalans —vuit, si no m'erro— ja figurava un representant il·lustre dels estudis d'economia: Pere Coromines i Montanya (1870-1939). Dit això, caldria recordar la celebració, l'any 1908, d'un congrés d'economia, el qual analitzà els problemes monetaris, bancaris, fiscals, industrials i administratius de Catalunya. Un esdeveniment com aquell no hauria estat possible sense una certa tradició de conreu del coneixement econòmic a casa nostra, que ja havia produït treballs de qualitat remarcable especialment durant el segle XIX.

Des de les primeres dècades d'aquest segle començà a aparèixer una sèrie d'economistes que a poc a poc anirien nodrint els rengles d'una professió gradualment reconeguda per la societat. Aquests professionals, més nombrosos a partir dels anys vint, analitzaven els problemes econòmics des d'una òptica catalana. No hi ha un pensament teòric, però sí una correcta assimilació de la teoria econòmica que es desenvolupa a l'estranger, junt amb un coneixement dels mecanismes econòmics i d'una reflexió plausible sobre la problemàtica del país.

Un primer nom que podríem esmentar és el de Guillem Graell (1846-1927), secretari i fundador del Foment del Treball Nacional i catedràtic d'Economia Social i Política Aranzelària als Estudis Universitaris Catalans, el qual fou un dels participants del Congrés d'Economia. Aquest autor tractaria un ampli ventall de temes d'economia d'interès per a Catalunya.

La Universitat de Barcelona va tenir com a catedràtic d'Economia Política i Hisenda Pública el professor Antonio Flores de Lemus durant un breu període a partir de 1904. Del seu mestratge sortien valors de casa nostra, com ara Vidal i Guardiola o Manuel Reventós, que farien estudis de postgrau a Alemanya, dins de l'ambient de l'escola històrica (Schmoller). A Flores de Lemus, quan va passar a Madrid, el substituï Jaume Algarra i Postius (1879-1948), el qual continuà la línia d'influència historicista sobre els economistes catalans.

Dins la Lliga Regionalista de Catalunya apareixeria un grup d'economistes on destacà Josep Maria Tallada i Paulí (1884-1946), enginyer industrial i autor d'una obra extensa i de bon nivell. Podríem esmentar, en el període anterior a la Guerra Civil, *La idea de justícia en les hisendes contemporànies* (1913), *Las cooperativas de producción y consumo* (1915), *Demografía de Catalunya* (1918), *L'organització científica de la indústria* (1922), *Economía monetària espanyola* (1930) (Tallada dedicà certa atenció als fenòmens monetaris), *Les crisis econòmiques* (1931), *El comercio y la industria de Cataluña y la solidaridad económica nacional* (1934), *L'organització econòmica a la Rússia soviètica* (1935) (expressió del seu interès per la teoria i la realitat socialista). A més, Tallada va escriure el pròleg (1933) d'una edició cas-

tellana de la *Investigación de la naturaleza y causas de la riqueza de las naciones*, d'Adam Smith. Gosaríem atribuir a Tallada la condició de primer economista en sentit modern a Catalunya. Precisament un dels camps que conreà fou la recollida de dades estadístiques de naturalesa economicosocial, base imprescindible per a fer estudis d'economia aplicada. Creà i dirigí el Museu Social, que publicava un butlletí i on col·laboraven economistes de l'època. Un exemple destacable de les estadístiques aplegades és el dels preus de les subsistències a Barcelona.

Miquel Vidal i Guardiola (1887-1950) completà estudis de postgrau a Alemanya (1907-1911) i treballà a l'Ajuntament de Barcelona, en el qual fou cap d'Hisenda de 1912 a 1925. Dirigí la revista *Economia i Finances*, la més prestigiosa i de millor nivell d'aquells anys. També fou director de l'Escola d'Alts Estudis Comercials (1918) creada per la Mancomunitat de Catalunya, en aquell període especialment fecund de la política catalana. Dirigí igualment el servei d'estudis del Banc d'Espanya durant uns mesos de l'any 1931, abans i després de la proclamació de la República.

Manuel Reventós i Bordoy (1889-1942), format també a Alemanya (1911-1914), s'orientà cap a la història econòmica i social. Fou professor a l'Escola d'Alts Estudis Comercials, a l'Escola d'Administració Pública, a l'Escola d'Estudis Socials i a la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat Autònoma de Barcelona. Podríem recordar, a tall d'exemple, que la seva obra *Els moviments socials a Barcelona durant el segle XIX* (1925) ha estat durant dècades l'únic estudi científic sobre el moviment obrer espanyol.

Els anys vint experimentaren la problemàtica econòmica del període posterior a la Primera Guerra Mundial, dins de la qual els problemes monetaris i financers ocuparen un lloc central. A finals de la dècada s'afegiren les qüestions relatives a la crisi econòmica mundial. És lògic que els nostres economistes se n'ocupessin. Francesc Cambó i Batlle (1876-1947), rodejat del millor equip tècnic —esmentaríem Andreu Bausili, Xavier Ribó i Salvador Millet entre els seus col·laboradors—, tractà l'afer del canvi de la pesseta. Pere Coromines, de qui hem parlat al principi, també treballà en aquest terreny.

Carles Pi i Sunyer (1888-1971) és un altre nom que destaca amb llum pròpia. Fou ministre de Treball del Govern de Madrid (1933), alcalde de Barcelona (1934 i 1936-1937) i conseller de Cultura de la Generalitat (des de 1937). Convé recordar el seu excel·lent estudi *Aptitud econòmica de Catalunya* (1927-1929) —Coromines féu també una incursió al camp de la psicologia econòmica— i una de les primeres estimacions de la balança econòmica de Catalunya amb la resta d'Espanya. Val la pena remarcar la seva defensa del millor capitalisme, que vol fer compatible amb l'acceptació del paper d'un estat de benestar.

Josep Antoni Vandellós i Solà (1899-1950) fou un dels nostres valors més sòlids en el camp de l'economia, la demografia i l'estadística econòmica. Amb una formació postuniversitària a Itàlia, al costat d'una autoritat mundial en el seu ram —Corrado Gini—, Vandellós fou el creador i primer director de l'Institut d'Investigacions Econòmiques, instrument modèlic per a la recollida de dades i l'estudi de la conjuntura, ideat a partir dels millors serveis d'estudis de l'època, el de Harvard o l'Institut für Konjunkturforschung de Kiel. Publicà un butlletí que és una de les fonts remarcables per a l'estudi de l'economia catalana del seu temps. Hi figuren índexs financers i monetaris, de producció i ocupació, de l'activitat comercial i de transport, i de preus. Cal remarcar que es pot parlar perfectament d'un abans i un després en la disponibilitat de dades bàsiques d'estadística econòmica (i demogràfica) a casa nostra, tot situant la línia divisòria en aquests anys i aquestes publicacions.

Ultra la publicació d'un conjunt creixent de dades econòmiques, el butlletí publicà també alguns treballs d'indubtable valor. Destacaríem l'article del seu primer número, «Com es planteja l'estudi dels

cicles econòmics» (1931), i un altre, aparegut en un dels darrers números, «El futur del canvi de la peseta» (1936). Tots dos són obra de Vandellós. La tècnica utilitzada pel nostre economista i el seu equip era la més depurada i rigorosa de la seva època. Es pot ben dir que Catalunya disposava en aquell moment d'un centre que dins de les seves característiques representava el grau més avançat. L'Institut públic també uns quants estudis monogràfics, entre els quals hi figuren *Els problemes de la banca catalana* (1933), obra dels aleshores joves Joan Sardà i Lluç Beltran.

Després de començada la Guerra Civil, Vandellós marxaria a Veneçuela, contractat pel govern d'aquella república per a organitzar-ne l'estadística oficial i formar unes quantes generacions d'estadístics.

També cal recordar la faceta demogràfica de Vandellós, autor de llibres tan remarcables com *Catalunya, poble decadent* (1935) i *La immigració a Catalunya* (1935). A Veneçuela estudià igualment els aspectes demogràfics d'aquell país (*Ensayo de demografía venezolana*, 1938; i d'altres publicacions).

No s'ha d'oblidar que en aquest camp dels serveis d'estudis econòmics també excel·lí la figura de Romà Perpiñá i Grau (1902-1990), un dels economistes catalans més ben preparats i amb un treball de més nivell, a qui la universitat no féu la deguda justícia, car mai no va arribar a incorporar-lo com a catedràtic. Perpiñá, format igualment a Alemanya, dirigí el Centre d'Estudis Econòmics Valencians (1929-1941) i publicaria una sèrie de valuosos treballs d'estructura econòmica, començant per una notable anàlisi de l'economia espanyola que originàriament fou publicada en alemany. Aquest estudi dissenyava un model estructural constituït per tres espais: l'Espanya interior, la perifèrica i la resta del món, entre els quals tenien lloc els fluxos comercials.

L'arribada de l'autonomia catalana donà lloc a molts estudis sobre la nostra economia i la seva viabilitat com a entitat autònoma o independent. La relació d'autors que van sotmetre a la seva anàlisi aquesta problemàtica és molt llarga: Jaume Alzina i Caules, l'enginyer Lluís Creus i Vidal (1904-1965), Joan Crexells i Vallhonrat (1896-1926) —malaguanyat personatge intel·lectual fora de sèrie—, Joan P. Fàbregas (1893-1966) o els ja esmentats Lluç Beltran i Flórez (1911-1997) i Joan Sardà i Dexeus (1910-1995), per citar-ne solament uns quants i no fer-ne una llista interminable. La relació es perllongaria en el temps posterior àdhuc en el exili: Artur Costa (Mèxic) o J. M. Batista i Roca (Anglaterra) en serien exemples.

La Guerra Civil modificà profundament la realitat econòmica catalana, i el nou escenari, farcit de noves experiències, plantejà problemes inèdits que demanaven tractament. Tot això representà un repte i una oportunitat per als economistes, però el resultat de la guerra estroncà aquesta línia de pensament.

Al costat dels economistes ja consolidats que seguien treballant, com ara Tallada (*Economia política*, 1937), apareixerien noms directament vinculats a la nova problemàtica: Estanislau Ruiz i Ponsetí (1889-1967), Joaquim Maurín i Julià (1896-1973), Joan Peiró i Belis (1887-1942), Albert Pérez-Baró i un bon nombre d'altres. Un dels principals elements afavoridors d'estudis econòmics serà la Generalitat republicana, en el seu intent de controlar la dinàmica del procés. La nova ordenació econòmica, la *nova economia*, tindrà un moment rellevant en el decret de collectivitzacions.

Fet important en el terreny acadèmic fou la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona, que tindria una Facultat de Dret i Economia (1933) i una Escola d'Estadística i Economia (1936), encara que l'esclat de la guerra tallaria les seves possibilitats.

Els primers anys de la postguerra representaren una paràlisi important de la tasca científica en economia. Si més no en l'àmbit universitari, la relació amb els centres d'economia més avançats s'interrompé. Solament una minúscula minoria —que tal vegada es podia comptar amb els dits de ben po-

ques mans— continuava informada del que es feia més enllà de les nostres fronteres. A Catalunya era poc rellevant la producció de textos econòmics moderns. Tallada continuava publicant (*La política económica en los tiempos de crisis*, 1940; *Barcelona económica y financiera en el siglo XIX*, 1944; *El ciclo económico y el paro forzoso*, 1945; *Historia de las finanzas españolas en el siglo XIX*, 1946; *La guerra económica*, 1948.) Pere Gual i Villalbí (1885-1968) fou un autor conegut, que ja havia publicat abans de la Guerra Civil i que continuaria fent-ho després; hom pot esmentar el seu *Curso de política económica contemporánea*, publicat entre 1941 i 1961.

En aquest ambient caldria destacar la figura de Joan Sardà, que també s'havia format a Alemanya i Anglaterra, el qual era catedràtic de la universitat espanyola des de 1944 (a Santiago i, després, a Múrcia) i havia editat sòlides publicacions ja des d'abans de la guerra (*La intervención monetaria y el comercio de divisas en España*, 1936), a més de l'obra abans esmentada sobre la banca catalana, amb Lluç Beltran. El 1948 publicà una obra important, *La política monetaria y las fluctuaciones de la economía española en el siglo XIX*, i l'any 1950, *Una introducción a la economía*, de tall keynesià. Sardà marxà a Veneçuela el 1951, com a assessor econòmic del Banc Central d'aquella república i professor de teoria econòmica a la Universitat de Caracas. Un humanista català il·lustre, el vilafranquí Pere Grases, havia estat el seu introductor. De tornada a Espanya, Sardà havia de fer un paper fonamental en la història de la política econòmica espanyola. Dirigí el Servei d'Estudis del Banc d'Espanya entre 1956 i 1965, introduint criteris de modernització que suposaren una veritable innovació en el paper d'aquell servei, tot preparant el camí a canvis de més abast en el paper del Banc en la política monetària espanyola i en la mateixa política econòmica del país. El període del Pla d'Estabilització (del qual ha estat considerat pare) i de l'inici de liberalització de l'economia espanyola dels anys seixanta és, en bona mesura, deutor de la sagacitat i de la intel·ligència de Sardà. Quan es va iniciar una nova política econòmica orientada des de la Comissaria dels Plans de Desenvolupament, Sardà abandonà el Banc d'Espanya i retornà a la universitat, de primer a la Complutense, on explicà teoria monetària i macroeconomia, i el 1970 tornà a la nova Universitat Autònoma de Bellaterra, com a catedràtic i primer degà de la seva Facultat de Ciències Econòmiques.

Això ens introdueix en el camp de l'ensenyament universitari de l'economia. Caldrà tornar uns anys enrere. La creació de la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat de Barcelona (1954) representaria l'inici de l'etapa d'impuls definitiu per al conreu de la ciència econòmica a casa nostra, i el desenvolupament, com mai, de la producció d'estudis econòmics.

Quan el 1959 es gradua la primera promoció comença el flux de llicenciats que aniran a fer estudis de postgrau i doctorat a l'estranger. En aquella època molts d'ells elegeixen la London School of Economics and Political Science.

Deu anys després, el panorama de l'economia a Catalunya serà força més ric i variat. Es crea la Universitat Autònoma de Barcelona (1970), que tindrà una Facultat de Ciències Econòmiques (i un Institut d'Anàlisi Econòmica) i el pes dels economistes a la societat es veurà reflectit en la creació, com a ens autònom, del Col·legi d'Economistes (1971).

Les promocions graduades a Bellaterra iniciaran el flux d'estudis de doctorat a l'estranger que representa la tendència actual i que està orientat a prestigioses universitats nord-americanes, la qual cosa gairebé equival a dir que a Catalunya hom disposa d'un nucli d'economistes acadèmics vinculats a les escoles amb major influència en l'actualitat. Aquest és un punt d'inflexió important, car ha significat la definitiva connexió de la recerca dels economistes catalans amb els centres més reconeguts del moment. Vint anys després, ja disposem d'un grup nombrós d'acadèmics homologables amb els dels centres de

major excel·lència de tot el món. Aquesta realitat ha estat important a l'hora de crear la Universitat Pompeu Fabra (1990).

Avui tenim estudis de llicenciatura d'economia i/o d'administració d'empreses en set universitats, i estudis de diplomatura en més de dotze universitats o escoles. El nombre de centres i d'especialitats és creixent, tot incloent centres nacionals i estrangers, públics i privats.

Tota aquesta infraestructura ha fet notar els seus efectes en la recerca. L'Institut d'Estudis Catalans ha publicat enguany, entre d'altres, el *Report de la recerca en economia*, preparat per un equip integrat pels professors Serra i Ramoneda, Mas Colell, Raymond i Trullén. Malgrat que no cobreix la totalitat del camp, el balanç no és gens negligible, encara que continuïn predominant els estudis d'economia aplicada per sobre dels d'economia teòrica.

Els anys de funcionament de les nostres facultats d'economia han fet possible la redacció i defensa d'un grapat de tesis. Una recerca en curs de realització ens informa del volum d'aquests treballs en dites facultats. Pel que fa solament als temes més estrictament econòmics, la facultat de Pedralbes exhibeix unes quatre-centes tesis i prop de cent la de Bellaterra. A la Pompeu Fabra han començat fa poc. Els camps tractats són, principalment, els de teoria econòmica i econometria, economia regional, economia de l'empresa, economia política i hisenda pública; sense oblidar els d'història econòmica i del pensament econòmic.

Un element important en la producció d'estudis d'economia ha estat la creació d'una sèrie de serveis d'estudis. Hom podria recordar els del Banc Urquijo (anys seixanta), la Banca Mas-Sardà (anys setanta), la Banca Catalana, la Caixa d'Estalvis i Pensions o la Caixa d'Estalvis de Catalunya, als quals devem molts estudis d'interès. Avui són les institucions de Govern autonòmic i local centres potents d'elaboració d'estudis econòmics.

Actualment el teixit de revistes i altres publicacions de caràcter econòmic és dens (en el passat no gaire llunyà i en el present, podríem esmentar *Destino*, *Promos*, *España Económica*, *Serra d'Or* o *Revista Econòmica de Catalunya*). Sense oblidar la premsa, vehicle imprescindible en el formidable procés d'al·fabetització econòmica que s'ha experimentat en les últimes dècades (*La Vanguardia*, *Avui*, i abans, *Diari de Barcelona*, *Correo Catalán* o *Tele-expres*). Són vehicles que tenen molt en compte la necessitat que els afers econòmics siguin comprensibles per al gran públic.

Abans m'he referit al Col·legi d'Economistes de Catalunya i és de justícia fer esment del que també ha significat quant a l'impuls donat a l'activitat de l'economista, més enllà de la seva vessant professional. En aquest sentit em limitaré a recordar la celebració del I Congrés d'Economia i Economistes de Catalunya (1979) i del II Congrés d'Economia de Catalunya (1988), a més de les Jornades sobre el Present i Futur de l'Economia Catalana (1989) i els simposis sobre dita economia.

Entrar en el detall de tot el que s'ha fet en els últims quaranta anys en matèria d'estudis d'economia a Catalunya és pràcticament impossible. El nombre d'economistes és molt gran. El progrés assolit és evident. Sols puc aspirar a fer esment d'alguns dels camps més importants.

En el de la teoria econòmica i l'econometria, la línia que començà amb els professors Lasuén o García Barbancho ha arribat actualment a la fase avançada que representa el nucli dels economistes formats als Estats Units, més alguns altres.

Els estudis d'hisenda pública i economia regional són uns dels que tenen una més llarga tradició i presenten un balanç més atapeït. Podríem esmentar els diversos estudis del Banc de Bilbao sobre l'economia de Catalunya. O la línia dels estudis sobre la balança econòmica de Catalunya amb la resta d'Espanya, que inicià precisament Guillem Graell a començaments d'aquest segle, i que compta amb noms

illustres com els de Carles Pi i Sunyer o Ramon Trias i Fargas. A ells s'uneix una gens curta sèrie d'altres economistes, fins a arribar a una molt recent publicació.

En aquest terreny, el més ample, d'estudis d'economia, sobresurt el mestratge del professor Estapé i una bona colla dels seus deixebles i col·laboradors. Quin compromís seria citar-los tots! Permeteu-me que faci una excepció amb els dos darrers presidents de la Societat Catalana d'Economia, tots dos ben coneguts en el camp dels coneixements econòmics i la seva divulgació: els professors Muns i Jané. I amb un economista entranyable, dolorosament traspasat en la flor de la vida: Marcellí Costafreda.

No seria just deixar de banda els estudis d'economia d'empresa, que han conegut també un desenvolupament extraordinari, a partir de treballs pioners com els del professor Serra Ramoneda.

No he entrat en camps ben notables i farcits de realitzacions: la història econòmica i la del pensament econòmic, amb gent tan remarcable com Jaume Vicens Vives, o el ja esmentat Fabià Estapé, o Ernest Lluch. Tampoc he parlat del marxisme a casa nostra, però això no vol dir que el consideri negligible.

Perspectives a les portes del segle XXI? És molt difícil preveure el futur. En rigor, és impossible. Dit això, el que sí que em sembla previsible és que:

- 1) continuï l'interès per l'economia i el seu conreu seriós;
- 2) no deixem d'estar integrats en els circuits internacionals; no preveig canvis a curt termini en el predomini de la influència nord-americana;
- 3) els estudis d'economia a Catalunya segueixin tenint un bon nivell, tot millorant-lo.

La Societat Catalana d'Economia ha volgut participar en el foment dels nostres estudis i aquesta és la raó de la creació dels dos premis actuals: el Premi Catalunya d'Economia i el Premi de la Societat Catalana d'Economia.